Dr hab. Elżbieta Feret, prof. UR

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Piotra Hermana nt.: *Problematyka prawna i finansowa przedsiębiorczości w uczelniach publicznych*, Olsztyn 2020, której promotorem jest Pani dr hab. Mariola Lemonnier, prof. UWM.

Tytuł pracy

Recenzowana dysertacja Pana mgr. Piotra Hermana, została poświęcona omówieniu kwestii prawnych i finansowych związanych z funkcjonowaniem przedsiębiorczości w uczelniach publicznych. Wybrany temat należy uznać za intrygujący i nietuzinkowy, a nade wszystko nowatorski, możliwy do opracowania na podstawie nowych regulacji prawa związanych ze szkolnictwem wyższym i nauką. Przed 2018 rokiem, uczelnia publiczna będąc autonomiczną jednostką sektora finansów publicznych pełniła misję odkrywania i przekazywania prawdy, stanowiąc integralną część narodowego systemu edukacji i nauki, jedynie współpracując z otoczeniem społeczno-gospodarczym. Ustawa 2.0 na nowo zdefiniowała misję systemu szkolnictwa wyższego i nauki, w ramach której przyjęła, że jest nią prowadzenie najwyższej jakości kształcenia oraz działalności naukowej, kształtowanie postaw obywatelskich, a także uczestnictwo w rozwoju społecznym oraz tworzeniu gospodarki opartej na innowacjach.

Cel pracy i metody badawcze

Zredefiniowana ustawowo definicja szkolnictwa wyższego i nauki stworzyła podstawę dla wykształcenia dodatkowej misji uczelni publicznych, ważnej z punktu widzenia prowadzonych rozważań, w zakresie „przedsiębiorczości", o której pisze Autor. I choć można mieć wątpliwości co zasadności użycia terminu „przedsiębiorczości uniwersyteckiej", należy uznać, że celem jego rozważań zawartych w pracy jest wskazanie podstaw prawnych, zasad, sposobów a przede wszystkim możliwości finansowego powiązania działalności polskich uczelni publicznych z działalnością gospodarczą. Takie odniesienie do wybranej problematyki należy wywodzić ze wskazania Autora przyjmującego, że szkolnictwo wyższe stanowi wprawdzie dobro publiczne, które może jednak działać jako przedsiębiorca po spełnieniu pewnych warunków. Uczelnia nie może być postrzegana jednolicie pod względem podmiotowym, a część działań kierowana będzie zasadami wolnego rynku, przy czym Autor wskazuje także na elementy definiujące uczelnię jako przedsiębiorcę *not for profit* na gruncie różnych gałęzi prawa.

Tak ambitnie nakreślone cele badawcze mają być osiągnięte poprzez zastosowanie jedynie dwóch nazwanych metod badawczych, tj. metodzie dogmatycznej i porównawczej, przy czym odnośnie metody dogmatycznej Autor pisze, że „Opracowanie porusza zagadnienia prawne i finansowe …" bez określenia, że będą one wskazane na podstawie obowiązujących (a może także poprzednich regulacji prawnych). Podobnie pewien niedosyt wzbudza wskazanie wykorzystania metody porównawczej ze względu na niejasne doprecyzowanie jakie rozwiązania prawne chce porównać. W pierwszej części Wprowadzenia pisze o zagadnieniach z zakresu prawa finansów publicznych, prawa gospodarczego, cywilnego, podatkowego i porównawczego, podczas gdy w dalszej wskazuje na odniesienie się do konkretnych aktów prawnych „takich jak ustawa prawo przedsiębiorców, ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów, kodeks cywilny, ordynacja podatkowa oraz szczególne ustawy podatkowe".

Ewidentnie odczuwalny jest brak wskazania tezy lub tez, które można wywieść z treści Wprowadzenia, jednakże są one niespójne i dość chaotyczne, przez co wprowadzają czytelnika w niepewność co do koncepcji i wizji Autora na temat uczelni publicznych działających jako przedsiębiorcy. Autor pisze we Wprowadzeniu o próbie „stworzenia postulatów *de lege ferenda* dotyczących wprowadzenia zmian umożliwiających rozwój przedsiębiorczości" (należy domniemywać, że w szkolnictwie wyższym); „o przedsiębiorczości uniwersyteckiej", która na przestrzeni współczesnej historii podlegały największym zmianom ewolucyjnym (tym samym stawiając sobie pytanie czy rzeczywiście były one największe ?). Ponadto wskazuje, że „Rozważenia wymaga także dualny charakter uczelni publicznej, jako podmiotu, który jest jednostka sektora finansów publicznych, jednakże funkcjonuje również w obrocie cywilnoprawnym na takich samych zasadach jak pozostali przedsiębiorcy" – z czym można polemizować.

Struktura pracy

Taki brak uporządkowania prowadzonych rozważań należy tłumaczyć brakiem określenia we Wprowadzeniu zawartości poszczególnych Rozdziałów rozprawy. Ze Spisu treści wynika, że składa się ona z Wprowadzenia, czterech Rozdziałów, Bibliografii oraz Spisu tabel i wykresów.

Jak wskazano wyżej, Autor we Wprowadzeniu, w sposób niezwykle ogólny odnosi się kwestii zawartości swojej pracy pozbawiając ją nie tylko określenia wyraźnie sprecyzowanego celu lub celów badawczych, wskazania wszystkich zastosowanych metod, tez lub tezy głównej i pobocznych (bo takie występują w monografii), a przede wszystkim zawartości merytorycznej każdego z Rozdziałów. Takie braki działają na niekorzyść pracy

biorąc pod uwagę fakt, że Spis treści sugeruje chronologiczne i logiczne uporządkowanie prowadzonych rozważań, co należy ocenić pozytywnie.

Rozdział pierwszy pracy zatytułowany *Zagadnienia ustrojowe przedsiębiorczości uniwersyteckiej* zawiera omówienie bardzo istotnych kwestii związanych z wyjaśnieniem istoty uniwersytetu przedsiębiorczego wraz ze wskazaniem zarówno polskiej, jak i europejskiej koncepcji jego funkcjonowania. Na podstawie doktryny powstałej w tym obszarze, Autor przeprowadza bardzo ciekawą i wnikliwą analizę poznawczą trzech, jego zdaniem głównych, koncepcji: Clarka, Barnetta, Etzkowitza.

Przeprowadzone przez nich badania słusznie zestawia z obowiązującymi regulacjami szkolnictwa wyższego w Polsce udowadniając potrzebę i konieczność nowego rozumienia misji szkolnictwa wyższego. Co istotne, o czym nie pisze Autor we Wprowadzeniu, przeprowadza także historyczną analizę poprzednio i dziś obowiązujących unormowań prawnych, wskazując na konieczność wprowadzania zmiany w rozumieniu misji uczelni publicznych, choćby z uwagi na zmniejszającą się liczbę studentów.

Ponadto Autor w Rozdziale tym, który rekomenduję podzielić na co najmniej dwa odrębne Rozdziały, porusza bardzo wiele istotnych kwestii dotyczących przede wszystkim rodzajów zadań szkoły wyższej z uwzględnieniem aspektu historycznego sięgającego XI wieku (według Spisu treści, s.17-18). W tym samym Rozdziale przechodzi do omówienia pozabudżetowych przychodów uczelni publicznych oraz pojęcia działalności gospodarczej (s.22), a także działalności gospodarczej i przedsiębiorcy na gruncie: prawa gospodarczego (s.24-34), prawa podatkowego (s.35-41), ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów – rozumiem, że prawa konsumenckiego (s.42-45); a także statusu przedsiębiorcy w rozumieniu kodeksu cywilnego (s.46-47).

W dalszej kolejności wciąż tego samego Rozdziału porusza kwestie fundamentalne z punktu widzenia tematu pracy dotyczące wskazania rodzajów osób prawnych, które mogą być tworzone przez uczelnie publiczne (s.48). W tym zakresie, słusznie odnosi swoje rozważania najpierw do kwestii związanych z komercjalizacją i jej przejawami w szkolnictwie wyższym w postaci tworzonych spółek łącznie z określeniem zasad powstawania spółki celowej (s.49-50), spółki z o.o. w organizacji (s.53), sposobów jej reprezentacji (s.54-59), kapitału zakładowego (s.60-61), spółki Spin–off i Spin–out (s.62-65), wreszcie do relacji między spółką a uczelnią (s.66-67).

Niestety podjęcie w jednym Rozdziale tak wielu kluczowych zagadnień spowodowało dość powierzchowne rozważania Autora, zawarte w Podsumowaniu (s.68-71), podczas gdy ich wyłączenie osobnych Rozdziałów stanowiłoby doskonały materiał badawczy na odrębną

pracę. Jednak nawet w tym stanie pracy należy ocenić pozytywnie znajomość Autora omawianych zagadnień oraz zwrócenie uwagi na ważne aspekty praktycznego funkcjonowania polskich uczelni publicznych.

Rozdział drugi pracy nazwany *Finansowe ujęcie zróżnicowanej działalności uczelni,* został poświęcony, zgodnie z jego tytułem aspektom finansowego funkcjonowania uczelni publicznych (czy jak pisze Autor, Uczelni Wyższej, s.79). W Rozdziale tym, podobnie jak w poprzednim, zastrzeżenia wzbudzają głównie kwestie techniczne bardziej niż merytoryczne. Zawartość merytoryczna Rozdziału jest bowiem godna pochwały bowiem Autor z wnikliwością wskazuje na wieloaspektowość gospodarki finansowej uczelni publicznej. W tym obszarze przeprowadza wartościową analizę rodzajów środków finansowych oraz szeroko definiuje źródła ich pozyskiwania (s.87-134).

Czytelność prowadzonych w tym zakresie badań, znacznie zostałaby poprawiona poprzez podział na środki pozyskiwane ze względu na prowadzoną działalność (mowa o świadczeniach w tytułu kształcenia także ze wskazaniem liczby studentów, s.95) oraz wykonywania prac badawczych i ich komercjalizację. Za wprowadzeniem proponowanego podziału przemawiają tytuły poszczególnych podrozdziałów i ich zawartość. Brak takiego przejrzystego rozdzielenia powoduje chaos gdy Autor w jednym z podrozdziałów pisze np. o środkach pochodzących ze źródeł zagranicznych, które nie podlegają zwrotowi (s.107), w następnym o środkach pochodzących od jednostek samorządu terytorialnego (s.108-109) i dotacjach celowych związanych z ich zadaniami własnymi; w kolejnym zaś o pozostałej działalności uczelni i komercjalizacji wyników badań naukowych – ich prowadzeniu, a nawet roli pracowników w komercjalizacji wyników badań (s.110-119).

Rozdział trzeci rozprawy (s.135-184) jest szczególnie intrygujący z uwagi na tytuł *Uczelnia jako podmiot podatku.* Choć należy docenić wkład Autora w jego przygotowanie wydaje się, że zamieszczone w nim rozważania zostały dość mocno zawężone gdyż tak jak pisałam poprzednio, w mojej opinii mogą stanowić kanwę dalszych badań naukowych Autora podczas gdy obecnie można traktować je jako pewnego rodzaju „wtrącenie". W tym przypadku Autor ogranicza się do wskazanie rodzajów podatków, którym podlegają uczelnie publiczne jako podmioty prowadzące działalność gospodarczą. Brak natomiast poważnych rozważań związanych ze zwolnieniami i ulgami podatkowymi, popartych bardzo bogatym w tym zakresie orzecznictwem judykatury. W konsekwencji zabrakło dogłębnych przemyśleń Autora zastąpionymi trywialnymi sformułowaniami „Harmonizacja przepisów w zakresie opodatkowania podatkiem VAT wprowadzana jest na terenie całej Unii Europejskiej, jej

celem jest wprowadzenie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej" (s.165 niewłaściwa w stosunku do tej podanej w Spisie treści).

Rozdział czwarty, będący Rozdziałem ostatnim został poświęcony *Zagadnieniom prawnoporównawczym – modeli Stanów Zjednoczonych, Szwajcarii i Niemiec* (s.185 w Spisie treści a s.188 faktycznie, s.187 pusta), co jednoznacznie świadczy o komparatystycznym charakterze opracowania. Rozdział ten jest dość zaskakujący gdyż nie został zasygnalizowany ani w tytule pracy ani we Wprowadzeniu. Nie została wyjaśniona także kwestia wyboru tych właśnie państw.

Z punktu widzenia poznawczego omówienie zasad funkcjonowania uczelni przez pryzmat przedsiębiorczości uniwersyteckiej jest niewątpliwie wartościowe i wskazuje na zaangażowanie Autora w przybliżenie regulacji prawnych innych państw. Jednakże uzasadnione wątpliwości rodzą się z uwagi na wybór państwa federacyjnego jakim są Stany Zjednoczone (pisane przez Autora mała literą, s.188). Wydaje się, że sam Autor nie jest do końca przekonany co do trafności swojego wyboru, tym bardziej jego wyjaśnienia zamieszczone na stronie 188, nie do końca przekonują czytelnika o słuszności jego decyzji.

Omówienie modeli funkcjonujących w innych, wybranych państwach ma niewątpliwą wartość poznawczą jednakże namacalny jest brak logicznie prowadzonych rozważań w tym zakresie. Model szwajcarski szkolnictwa wyższego wskazuje ewidentnie na kwestie komercjalizacji badań naukowych, podczas gdy w przypadku charakterystyki modelu niemieckiego, Autor koncentruje się na zadaniach i koordynacji badań wskazując raz na „przychody" a raz na „dochody uniwersytetu" (odpowiednio, s.236 i s.239).

Całość pracy wieńczy Zakończenie, w którym następuje reasumpcja przemyśleń Autora prowadzonych w poszczególnych Rozdziałach. Co warte podkreślenia, Autor formułuje w sposób zrozumiały swoje wnioski *de lege lata* oraz postulaty *de lege ferenda.* Na uwagę w tym zakresie zasługuje, w mojej ocenie, szczególnie odważne uznanie szkolnictwa wyższego dobrem prywatnym (s.247). W moim przekonaniu przyjęcie takiego nowego spojrzenia na działalność uczelni publicznych, sprzecznego z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustawą Prawo o szkolnictwie wyższy i nauce, tworzy podstawę dla nowego spojrzenia na sposób działania uczelni publicznych w Polsce. Wykazuje jednocześnie nowatorskie podejście Autora do omawianych kwestii.

Konstatując zatem należy uznać, że Autor podołał trudnemu wyzwaniu związanemu z określeniem zagadnień związanych z problematyką prawną i finansową przedsiębiorczości w uczelniach publicznych. Prowadzone przez niego rozważania, momentami chaotyczne

i niezbyt konsekwentne, świadczą o posiadanej już wiedzy. Wiedza ta, nadal pogłębiana, powinna stanowić w przyszłości podstawę dla prowadzenia dalszych badań w tym zakresie.

III. Analizowana dysertacja, ambitna i nowatorska, nie jest jednak pozbawiona pewnych wad merytorycznych, jak i pewnych uchybień technicznych (formalnych).

W zakresie zastrzeżeń merytorycznych warto zastanowić się nad następującymi kwestiami. Mając na względzie to, że Wprowadzenie do pracy jest jej niezwykle istotnym elementem należy koniecznie uzupełnić go w dokładne doprecyzowanie celów badawczych, metod prowadzonych badań ze wskazaniem wszystkich wykorzystanych w prowadzonej analizie oraz sformułowania tezy lub tez monografii.

Osiągnięciu czytelności i przejrzystości pracy posłużyłoby poprawienie treści Wprowadzenia także poprzez jego uzupełnienie o określenie podstaw prowadzonych rozważań. Mowa o doprecyzowaniu podstaw napisania pracy zarówno dogmatycznych, jak literatury przedmiotu polskiej i zagranicznej, a także judykatury, interpretacji podatkowych, raportów Najwyższej Izby Kontroli znajdujących się w pracy.

Wyższy standard pracy zostałby zapewniony także poprzez zamieszczenie we Wprowadzeniu informacji na temat zawartości poszczególnych jej Rozdziałów. Postuluję również wskazanie dnia stanu prawnego powstania monografii.

W mojej ocenie istotne jest rozważenie zamieszczenia Uwag wstępnych w każdym z Rozdziałów, zważywszy na fakt, że znajdują się one w początkowych rozważaniach każdego z nich bez wyeksponowania ich charakteru. Za zamieszczeniem Uwag wstępnych przemawia także to, że każdy z Rozdziałów posiada swoje Podsumowanie.

Jak wyżej sugerowałam, warto zastanowić się nad zmianą struktury pracy, przy uwzględnieniu podziału Rozdziału pierwszego i drugiego. Moim zdaniem, w obecnym kształcie, są one zbyt mocno rozbudowane przez co tracą na walorze poznawczym. W tym zakresie warte rozważenia jest zamieszczanie odrębnego Rozdziału dotyczącego opodatkowania komercyjnej działalności uczelni publicznej.

W Zakończeniu pracy sugeruję zamieszczenie nazwanych uwag *de lege lata* i postulatów *de lege ferenda*. Szczególnie ważne, w mojej opinii, są postulaty i tak sformułowane przez Autora ale mało wyeksponowane. Wskazanie ich w odrębnych punktach byłoby bardziej czytelne i wykazywałoby dobitnie nowatorskie podejście piszącego.

Praca nie jest pozbawiona także pewnych uchybień formalnych, do najważniejszych z nich należy zaliczyć:

1. niewłaściwie oznaczone poszczególne strony dysertacji w postaci braku oznaczenia stron, niezgodności ze Spisem treści albo zamieszczenia stron pustych;

2. niewłaściwie nazwane akty prawne zapisane małymi zamiast wielkimi literami dla oznaczenia m.in.: Konstytucji, Kodeksu cywilnego, Ordynacji podatkowej ale także Stanów Zjednoczonych czy sformułowania *common la*w a nie common law (s.188);
3. błędy stylistyczne „na przestrzeni współczesnej historii" (z Wprowadzenia - brak strony) oraz podwójne spacje między wyrazami;
4. niedociągnięcia polegające na zastosowaniu podwójnych spacji, które świadczą o pośpiechu Autora i obniżają rangę pracy;
5. ze względu na treść art.87 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, niewłaściwą chronologię aktów prawnych zamieszczonych w Wykazie aktów prawnych;
6. niewłaściwie uporządkowany Wykaz wyroków sądowych, może lepiej orzecznictwa sądowego.

Biorąc pod uwagę wskazane zarówno zalety, jak i wady monografii uznaję, że podjęcie się przez Autora zadania przeprowadzenia dogłębnej i kompleksowej analizy nowych zagadnień związanych z problematyką prawna i finansową przedsiębiorczości w uczelniach publicznych zostało spełnione zgodnie z wymaganiami wynikającymi z treści ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017r., poz. 1789) w zw. z art.179 ust.2 ustawy z dnia 3 lipca 2018r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018r., poz. 1669), stanowiąc oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazując ogólną wiedzę teoretyczną Pana mgr. Piotra Hermana, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.